

ULUSAL YAZILI MEDYADA SALDA GÖLÜ'NÜN SON ŞANS TURİZMİ DESTİNASYONU OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırma Makalesi

Kaan KASAROĞLU¹

ÖZET

Salda Gölü, sahip olduğu doğal güzellikler ile özellikle son yıllarda önemli bir çekim merkezi haline gelmiş, yerli ve yabancı turistlerin uğrak noktası olmuştur. Öte yandan, iklim değişikliği, küresel ısınma ve yapılaşma gibi etmenler Salda Gölü'nün sürdürülebilirliğini tehdit etmekte ve yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bırakmaktadır. Bu çalışmanın amacı, bir destinasyon pazarlaması stratejisi olarak son şans turizmini ele almak ve ulusal yazılı basında Salda Gölü'nün bir son şans turizmi destinasyonu olarak değerlendirilip değerlendirilmediğini ortaya koymaktır. Çalışmanın birinci bölümünde son şans turizmi kavramına ve Türkiye'de bulunan son şans turizmi destinasyonlarına değinilmiş, araştırma bölümünde ise Türkiye'de günlük olarak faaliyet gösteren 32 adet ulusal gazetenin Salda Gölü ile ilgili yapmış olduğu haberler incelenmiş ve 2012 ile 2021 yılları arasında toplam 1718 habere ulaşılmıştır. Daha sonra elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Analiz sonucunda, ele alınan haberlerde son şans turizmi ile ilişkilendirilebilecek “yok olma” ve “kuraklık” kodlarının bulunduğu, ancak bu kodları içeren haber sayısının oldukça az olduğu, yapılan haberlerin genellikle tanıtım, turizm ve koruma faaliyetlerini içeren içeriklerden oluştuğu görülmüştür. Dolayısıyla, ulusal gazetelerde Salda Gölü'nün bir son şans turizmi destinasyonu olarak nitelendirilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Tartışma ve sonuç kısmında ise çalışmanın sınırlılığı belirtilmiş, bulgular yorumlanmış ve gelecek çalışmalara öneriler getirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Salda Gölü, Son Şans Turizmi, Destinasyon Pazarlama, Ulusal Yazılı Medya

JEL Sınıflama Kodları: L83, Z32

EVALUATION OF LAKE SALDA AS A LAST CHANCE TOURISM DESTINATION IN NATIONAL PRINT MEDIA

Research Article

ABSTRACT

Lake Salda has become an important center of attraction especially in recent years with its natural beauties and has become a frequent destination for local and foreign tourists. On the other hand, factors such as climate change, global warming and construction threaten the sustainability of Lake Salda and put it in danger of extinction. The purpose of this study is to consider last chance tourism as a destination marketing strategy and to reveal whether Lake Salda is considered as a last chance tourism destination in the national print media. In the first part of the study, the concept of last chance tourism and the destinations of last chance tourism in Turkey was mentioned, and in the research

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ABD, kasaroglukaan@gmail.com, orcid.org/0000-0003-1647-6145

“Kasaroğlu, K. (2021). Ulusal Yazılı Medyada Salda Gölü'nün Son Şans Turizmi Destinasyonu Olarak Değerlendirilmesi, *International Journal of Contemporary Tourism Research*, Vol: 5, (Özel Sayı), p.19-37, doi: 10.30625/ijctr.937322”
Makale Gönderim Tarihi: 14.05.2021 Kabul Tarihi: 23.06.2021

section, the news of 32 national newspaper operating on a daily basis in Turkey on Lake Salda were examined, and a total of 1718 news reached between 2012 and 2021. Then, the obtained data were analyzed by content analysis method. As a result of the analysis, it was seen that there were “extinction” and “drought” codes that could be associated with last chance tourism in the news, but the number of news containing these codes was very low, and the news generally consisted of promotial, tourism and protection activities. Therefore, it has been concluded that Lake Salda is not described as a last chance tourism destination in national newspapers. In the discussion and conclusion part, the limitation of the study was stated, the findings were interpreted and suggestions were made for the future studies.

Keywords: Lake Salda, Last Chance Tourism, Destination Marketing, National Print Media

JEL Classification Code: L83, Z32

GİRİŞ

İnsanlar çok uzun yıllardır çeşitli yerlere seyahat etmekte ve turistik faaliyetlere katılmaktadır. Ancak bu durum, ziyaret edilen yerlerin sonsuza kadar aynı şekilde bozulmadan kalacağı anlamına gelmemektedir. Dünya genelinde yaşanan iklim değışikliği ve küresel ısınma gibi çeşitli sorunlar canlı yaşamını tehdit ettiği gibi canlıların yaşamlarını sürdürdüğü bölgeleri de olumsuz etkilemiş ve yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bırakmıştır. Ayrıca aşırı kaynak kullanımı, sanayileşme ve çevre kirliliği gibi insan temelli etmenler de bu bölgelerin sürdürülebilirliği açısından tehdit oluşturmaktadır. Bahsedilen sebeplerden ötürü turistik çekiciliklerin ve destinasyonların yok olma veya geri dönüşü olmayacak şekilde bozulma tehlikesi turizm sektörünün karşı karşıya olduğu bir sorun olarak nitelendirilse de (Bec, Moyle, Schaffer ve Timms, 2021; 1) mevcut şartlar destinasyon pazarlaması kapsamında yeni bir trendin oluşumunu tetiklemiştir (Orhun ve Meriç, 2020; 7; Küçükergin ve Gürlek, 2020; 1).

Özellikle son yıllarda popülerlik kazanan “Son Şans Turizmi (Last Chance Tourism)”, yok olma tehlikesi bulunan türleri veya destinasyonları yok olmadan önce “son bir kez” yerinde görme amacıyla gerçekleştirilen seyahatleri kapsamaktadır. Diğer bir tanım ile, tehlike altında olan yerler ve bu yerlerin özellikleri tam anlamıyla yok olmadan veya geri dönüşü olmayacak şekilde bozulmadan önce görme niyeti Son Şans Turizmi talebini oluşturmaktadır (Dawson, Johnston, Stewart, Lemieux, Lemelin, Maher ve Grimwood, 2011; 250). Teknolojinin gelişmesi ve sosyal medyanın daha aktif bir şekilde kullanılmaya başlanması ile birlikte, insanlar mesafe fark etmeksizin dünya üzerinde yaşanan gelişmelerden çok kısa bir sürede haberdar olabilmektedirler. Dolayısı ile yok olma tehlikesi bulunan bir

destinasyon veya tür ile ilgili okunan bir bilgi, görülen bir görsel veya yapılan bir haber kişileri etkilemekte, bahsi geçen destinasyonu veya türü son kez “dünya gözü ile” görme isteği uyandırmaktadır. Tur operatörleri ve seyahat acentaları da mevcut durumu fırsata çevirmiş, destinasyon pazarlaması kapsamında turistlere bu yerler yok olmadan önce görme fırsatı sunmuşlardır (Lemelin, Dawson, Stewart, Maher ve Lueck, 2010; 477).

Türkiye gerek coğrafi özellikleri gerekse de iklimi sayesinde pek çok doğal güzelliğe ev sahipliği yapmaktadır. Bu doğal güzelliklerden bir tanesi de son dönemde popülerlik kazanan Salda Gölü’dür. Salda Gölü, sahip olduğu özellikler ile önemli bir doğa turizmi potansiyeli taşımasının yanı sıra (Temurçin, Atayeter ve Tozkoparan, 2019; 40) hem bilimsel açıdan (NASA, 2021) hem de bünyesinde barındırdığı biyolojik çeşitlilik ile (Kesici, Kesici ve Kesici, 2018; 8) özel ve korunması gereken bir alandır. Ancak bölgenin bilinirliğinin artması ile birlikte artan ziyaretçi sayısı, gölün suyunun çekilmesi gibi ekolojik etmenler ve yapılaşma tehdidi Salda Gölü’nün varlığını ve sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir. Bu sebeplerden ötürü Salda Gölü, gelecekte yok olma potansiyeline sahip bir son şans turizmi destinasyonu olarak nitelendirilebilmektedir (Kılıç ve Yozukmaz, 2020; 328).

Gerçekleştirilen bu çalışmada, sahip olduğu çeşitli özellikler sebebiyle ulusal ve uluslararası düzeyde önemli olduğu kabul edilen Salda Gölü’nün ulusal yazılı basında bir son şans turizmi destinasyonu olarak değerlendirilip değerlendirilmediğini ve Salda Gölü’nün hangi yönleriyle ele alındığını ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu noktada herhangi bir gazete kısıtlamasına gidilmemiş, Türkiye’de günlük olarak faaliyet gösteren 32 adet ulusal gazete incelemeye tabi tutulmuştur.

Çalışmanın ilk bölümünde son şans turizmi kavramı ve Türkiye’de bulunan son şans turizmi destinasyonları değerlendirilmiş, ardından araştırma kısmında elde edilen bulgulara yer verilmiş, sonuç kısmında ise bulgular yorumlanmış ve gelecek çalışmalar için önerilere yer verilmiştir.

TEORİK ÇERÇEVE

Son Şans Turizmi

Bölgeler, kültürler ve destinasyonlar da tıpkı canlı varlıklar gibi bir yaşam eğrisine ve ömre sahiptir. Afetler gibi doğa temelli etkenler ile birlikte sanayileşme, kaynakların yanlış kullanımı ve göç gibi antropojenik etmenler bu ömrü daha da kısaltarak bazı bölgeleri ve destinasyonları yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bırakmıştır (Vatan ve Demir, 2019; 423). İklim duyarlı bir sektör olarak kabul edilen turizm endüstrisi de iklim değişikliği sebebiyle meydana gelen çevresel ve sosyo-ekonomik değişimlerden oldukça etkilenmiş ve doğal cazibe merkezlerinin, altyapının ve çevrenin bozulması turizm destinasyonlarının karşı karşıya olduğu önemli bir sorun olarak nitelendirilmiştir (Scott, Gössling ve Hall, 2012;1; Bec vd., 2021;1). Destinasyonlar ile ilgili endişeler, bazı tur operatörlerini bu destinasyonlar tamamen yok olmadan önce tüketici ile buluşturmaya sevk etmiştir (Lemelin vd., 2010; 477). Bu noktadan hareketle turistlere bir destinasyonun veya türlerin yok oluşunu doğal ortamında izleme fırsatı sunan ve “son şans turizmi” olarak adlandırılan yeni bir niş pazar ortaya çıkmıştır (Lemelin, Stewart ve Dawson, 2012; 1; Orhun ve Meriç, 2020; 7).

En genel şekli ile son şans turizmi; “*turistlerin yok olma tehlikesi olan çevre ve/veya deniz manzaralarını, kaybolan doğal ve/veya sosyal mirasları aramaları ve özellikle ziyaret ettikleri turizm çeşidi*” olarak tanımlanmaktadır (Lemelin vd., 2010; 478). İlgili yabancı literatürde de yapılan bu tanımın yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir (Dawson vd., 2011; 251; Schweinsberg, Wearing ve Lai, 2020; 1; Piggott-McKellar ve McNamara, 2017; 398; Miller vd., 2020; 1703; Swartman, 2015; 14; Hoogendoorn, 2021; 73). Son şans turizmi tanımı, benzer şekilde yerli literatürde de “*yok olan yerlerin vermiş olduğu endişe sonucu bazı tur operatörleri ve seyahat acenteleri tarafından önerilen ve yok olmadan ziyaret etme imkânı sunan turizm çeşidi*”

şeklinde yapılmaktadır (Bağcı ve Deliormanlı, 2020; 311).

“Son şans turizmi” kavramı ilk olarak 1990’lı yıllarda kullanılmaya başlanmış ve pek çok seyahat blogunda, dergide ve kitapta “yok olmadan önce görülmesi gereken destinasyonlar” başlığı altında yerini almıştır (Orhun ve Meriç, 2020; 8; Lemelin ve diğ., 2012, akt: Piggott-McKellar ve McNamara, 2017; 399; Dawson, Emma, Lemelin ve Scott, 2010; 330). Medya kaynaklarına ek olarak, Alonso C. Addison’ın 2008 yılında yazdığı “*The disappearing world: 101 of the earth’s most extraordinary and endangered places*”, 2008 yılında Holly Hughes tarafından kaleme alınan “*Frommer’s 500 places to visit before they disappear*”, Kimberly Lisagor ve Heather Hansen tarafından yazılan “*Disappearing destinations: 37 places in peril and what can we done to help save them*” kitapları, Douglas Adams ve Mark Carwardine’nin 1990 yılında ele aldığı ünlü kitap “*Last Chance to See*” ve akabinde ikinci kitapları “*Last Chance to See: In the Footsteps of Douglas Adams*” (Carwadine, 2009; Carwardine ve Fry, 2009) ile “Last Chance to See” isminde gerçekleştirilen televizyon belgeseli yok olmaya yüz tutmuş yerlere ve türlere dikkat çekmek için gerçekleştirilmiş çalışmalara örnek olarak gösterilebilir (Piggott-McKellar ve McNamara, 2017; 399; Kılıç ve Yozukmaz, 2020; 322; Lemelin vd., 2010; 479-480; Dawson, Lemelin, Stewart ve Taillon; 2015; 134-135). Özellikle 1990’lı yıllardan sonra farkındalık yaratılmaya çalışılan ve üzerine düşülen bir konu olması sebebiyle son şans turizmi terimine ek olarak “kıyamet turizmi” (Salkin, 2007; Yıldız, 2018), “yok olma turizmi” (Tanrısever, Pamukçu ve Batman, 2016), “felaket turizmi” (Todras-Whitehill, 2007) ve iklimin belirleyici bir faktör olduğu durumlarda “iklim turizmi” (Brock, 2008 akt: Lemelin vd., 2010) gibi terimlerin de kullanıldığı görülmektedir.

1990’lı yıllardan sonra çalışma konusu haline gelen son şans turizmi kavramı, teknolojinin gelişmesi ve özellikle son yıllarda sosyal medya mecralarının hayatımıza daha da entegre olmasıyla ivme kazanmıştır (Vatan ve Demir, 2019;424). İnsanların sosyal medya hesaplarında yok olma tehlikesi altında olan destinasyonlar ile ilgili yaptıkları paylaşımlar bu kavramın popülerlik kazanmasında etkili olmuştur (Yıldız, 2018; 232).

Böylelikle, artan etkileşim ve endişe sebebi ile çekiciliklerin yok olmadan önce görülmesi ve tecrübe etme isteği bazı turistler için motivasyon kaynağı olmuştur (Küçüregün ve Gürlek,2020;1). Buzullar, kutup ayıları, tarihi alanlar hatta yerli kültürler gibi turistik destinasyonlar ve çekiciliklerin kaybolma endişesi bazı turistleri bu bölgeleri, çekicilikleri tamamen yok olmadan veya geri döndürülmesi mümkün olmayacak bir şekilde değişmeden önce deneyimlemeleri için güdülemektedir (Dawson vd., 2015;133). Ilgaz, Coşkun ve Akmeşe (2020;1697)'ye göre turistlerin bu bölgeleri veya türleri son kez görme isteği seyahat motivasyonlarını oluşturan itici faktörler iken, yok olma tehlikesi altında olan destinasyonların mevcut durumu da o bölgelerin çekici faktörleri haline gelmiştir. Turistlerin kaybolma tehlikesi altında olan destinasyonları ve/veya türleri yok olmadan önce ziyaret etme isteği Dawson vd. (2010)'nin 2010 yılında Kanada'nın Churchill bölgesine kutup ayılarını izlemeye gelen ziyaretçiler üzerinde gerçekleştirdiği çalışma sırasında görüşmecilerin bazılarının kurmuş olduğu “Ayıları görmeye gelsem iyi olur diye düşündüm, çünkü bu ülkeye bir sonraki gelişimde ayıların hepsi gitmiş olabilir.” ve “Ayıları kızımınla birlikte görmek istedim çünkü torunlarım ve onların çocukları hayvanat

bahçeleri dışında kutup ayılarını asla tanımayabilir.” (s.329) cümleler ile de açıkça ifade edilmiştir.

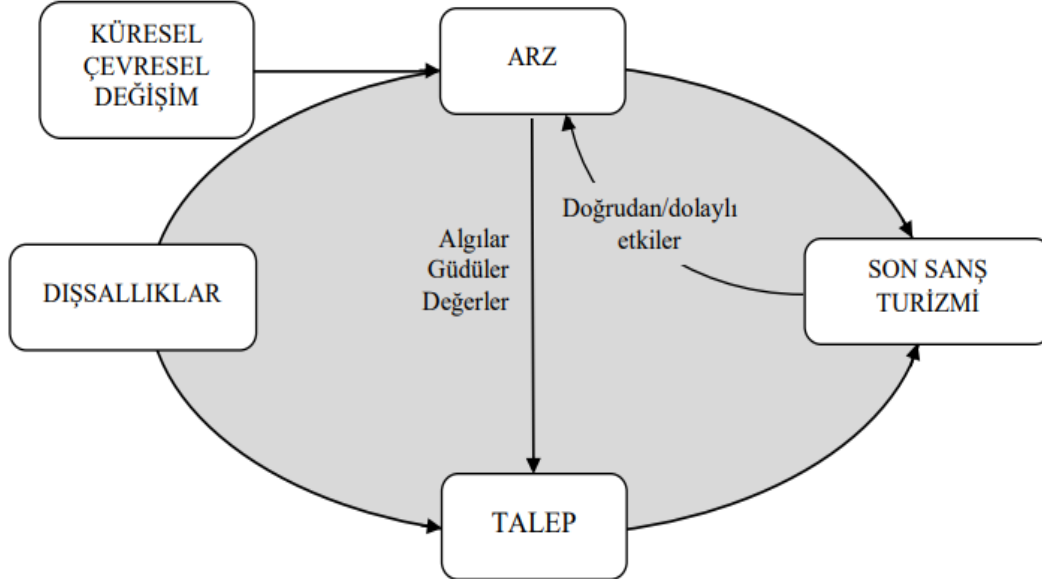
Turistler her ne kadar ilgili noktaları “son bir kez” görme isteği ile seyahatlerini gerçekleştirse de destinasyonlara veya türlerin mevcut durumuna yaklaşımları farklılık gösterebilmektedir. Bunakov vd. (2018)'ne göre son şans turizmi iki ana turist tipini çekmektedir. Yazarlara göre bu turist tipleri şu şekilde ifade edilebilir:

A) Mevcut durumdan endişe duyan, kaybolan nesneyi görmenin yanı sıra mevcut koşulları iyileştirmek için faaliyete geçmeye de hazır olan turist. Toplumda bir aydınlanma ve farkındalık yaratmayı amaçlayan gönüllüler ile çevreci turistler bu turist tipine örnek olarak gösterilebilir.

B) Nesneyi kaybolmadan önce görmek isteyen, ancak farkındalık yaratmak veya nesneyi korumak adına herhangi bir aksiyon almaya hazır olmayan turist tipi. Şans eseri tura katılmış olan turistler bu kategoriye örnek olarak verilebilir.

Dawson vd. (2011; 252) son şans turizmini, birbirini etkileyen birkaç değişkenin bir fonksiyonu olarak ifade etmiştir. Bu değişkenler ve kendi aralarındaki etkileşim aşağıdaki şekilde gösterilmektedir:

Şekil 1: Son Şans Turizminin Etkileşen Değişkenleri

Kaynak: (Dawson, vd., 2011; Ilgaz, Coşkun ve Akmeşe, 2020)

Şekil 1’ de bulunan “küresel çevresel değişim” değişkeni iklim değişikliğini, “dışsallıklar”

değişkeni de doğal ortam kaybını, değişimini veya medyayı ifade etmektedir. Yukarıda bulunan

şekilden de anlaşılacağı üzere “küresel çevresel değişim” ve “dışsallıklar” değişkenleri doğrudan “arz” değişkenini etkilemekte, bu da “talebi” etkilemektedir. Aynı zamanda talep değişkeni medya gibi dışsallıklardan da etkilenmekte ve son şans turizmine karşı oluşan talep de arzın kırılman ve savunmasız yapısını etkilemektedir (Dawson vd., 2011; 252).

Son şans turizmi, ilk olarak kutup bölgelerinde bulunan yok olma tehlikesi altındaki destinasyonlara karşı oluşan talep ile oluştuğu kabul görmekte (Kılıç ve Yozukmaz, 2020;322; Lemelin vd., 2010;477; Orhun ve Meriç, 2020;7; Bağcı ve Deliormanlı, 2020;311; Eijgelaar, Thaper ve Peeters, 2010) ve Antartika, Alaska ile Grönland gibi kutup bölgelerinin yanı sıra Galapagos adaları, Avustralya’da bulunan Büyük Set Resifi, Afrika’nın en yüksek dağı olma özelliğine sahip Klimanjaro dağı, Maldivler, Venedik, Alpler, Tuvalu ve Yellowstone Milli Parkı önemli son şans destinasyonları arasında gösterilmektedir (Dawson ve diğ., 2011; 254; Yıldız, 2018; 233-235; Bağcı ve Deliormanlı, 2020; 311; Eijgelaar vd., 2010; 338; Tanrıseven, Pamukçu ve Batman, 2016; 65-66). Verilen örneklere ek olarak, Moğol ovalarında pastoral yaşam, Mali’de bir antik kent olan Timbuktu ve Avustralya’nın kuzeyinde bulunan Kakadu topraklarını işgal eden Aborjin klanları da yok olma tehlikesi altında olan bazı kültürel miras örnekleri olarak değerlendirilmektedir (Finastian, Farsani ve Mortazavi, 2018; 2). Farklı bir bakış açısı olarak, Dawson vd. (2011), insanlar tarafından inşa edilmiş ve önem teşkil eden yapıların da yok olmadan önce ziyaret edilmesinin son şans turizmi kapsamında ele alınabileceğini belirtmiştir. Bu perspektife örnek olarak da 2008 yazında binlerce turist in yıkılmadan önce Yankee stadyumunda oynanan son beyzbol maçına şahit olmak için Amerika Birleşik Devletleri’nin New York eyaletine seyahat etmiş olması gösterilebilir (Dawson vd., 2015; 135). Son olarak, Kılıç ve Yozukmaz (2020; 327-330)’a göre İzmir Bergama’da bulunan Allianoi termal merkezi, Zeugma, Burdur il sınırları içerisinde yer alan Salda gölü, Pamukkale Travertenleri ve son olarak Batman’da bulunan Hasankeyf Türkiye’de bulunan son şans turizmi destinasyonlarına örnek olarak verilmektedir.

Öte yandan, turistlerin yok olma tehlikesi altında olan destinasyonları son bir kez görme isteği, sıkça üzerinde durulan ve tartışılan bir çelişkiyi de beraberinde getirmektedir. Turist, yok olma potansiyeline sahip destinasyonu veya risk altındaki türleri son kez görmek için seyahatini gerçekleştirmekte ancak gerçekleştirdiği seyahat de son kez göreceği destinasyonun veya türün yok oluş sürecini hızlandırabilmektedir (Dawson vd., 2011; 252; Vila, Costa, Angulo-Preckler, Sarda ve Avila, 2014; 452; Dawson vd., 2015; 139; Dawson vd., 2010; 330). Şöyle ki, son şans turizmüne uygun olarak nitelendirilen çoğu alan, ekosistem veya tehlike altındaki türler yerleşim yerlerinden uzak bölgelerde bulunmalarından ötürü uzun mesafeli uçuşlar gerektirmektedir (Dawson vd., 2015; 139). Bu uzun mesafe uçuşlar sırasında doğaya bırakılan sera gazları iklim değişikliğine katkıda bulunmakta, böylece ziyaret edilen destinasyonun yok olma sürecini etkilemektedir (Dawson vd., 2011; 252; Hindley ve Front, 2018; 3; Swartman, 2015; 16; Groulx, Lemieux, Dawson, Stewart ve Yudina, 2016; 1523; Dawson vd., 2015; 139). Dolayısıyla son şans turizmi faaliyetinin turistler üzerinde çevresel farkındalık yaratma, koruma faaliyetlerine teşvik etme, yerel halka ve yerel yönetime kısa vadede ekonomik kazanç sağlama gibi faydalarından söz edilebilse de sürdürülebilirlik açısından uzun vadede olumsuz sonuçlara yol açma potansiyeline sahiptir (Lemelin vd., 2010; 478; Ilgaz, Coşkun ve Akmeşe, 2020; 1701; Orhun ve Meriç, 2020; 8; Miller vd., 2020; 1704; Eijgelaar vd., 2020; 340; Kılıç ve Yozukmaz, 2020; 325). Bu noktada risklerin ve fırsatların dikkatlice belirlenmesi ve pazarlama faaliyetlerinin, genel algının, değerlerin ve yönetim tekniklerinin entegrasyonu destinasyondan ve turistlerden optimal düzeyde sürdürülebilir sonuç elde edebilmek için önemlidir (Dawson vd., 2015; 139-140; Swartman, 2015; 16).

Son şans turizmi ile ilgili gerçekleştirilen çalışmalar incelendiğinde, araştırmacıların farklı destinasyonlar ve farklı noktalar üzerinde durdukları görülmektedir. Kutup bölgeleri (Vila vd., 2016; Eijgelaar, Thaper ve Peeters, 2010; Dawson vd., 2010; Lamers, Eijgelaar ve Amelung, 2011; Miller vd., 2020; Lamers, Eijgelaar ve Amelung, 2012), Büyük Set Resifi (Ilgaz, Coşkun ve Akmeşe, 2020; Piggott-McKellar ve McNamara, 2017; Coghlan, 2012), Fransız Alpleri (Salim ve Ravanel, 2020) ve Güney Afrika

(Hoogerdoorn, 2021) destinasyon bağlamında gerçekleştirilen çalışmalara örnek olarak gösterilebilir. Öte yandan son şans turizminin etik boyutunu (Groulx, Boluk, Lemieux ve Dawson, 2019; Dawson vd., 2011) ve turistlerin motivasyonunu (Küçükergin ve Gürlek, 2020; Hindley ve Font, 2018; Groulx vd., 2016) ele alan çalışmalar da mevcuttur. Ayrıca doğal alanların yanı sıra Kuş saraylarını (Vatan ve Demir, 2019) ve Geleneksel dokuma evini (tekstil müzesi olarak da bilinir) konu alan çalışmalar (Finastiiian, Farsani ve Mortazavi, 2018) son şans turizminin kültürel miras boyutunu da gözler önüne sermektedir. Literatürdeki bazı çalışmalar ve elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

Dawson vd. (2010); kutup ayılarını izleme faaliyetinin ortaya çıkardığı sera gazı emisyonunu tahmin etmek ve bu faaliyete katılan turistlerin iklim değişikliğine ilişkin algılarını ölçmek amacıyla Churchill, Kanada’da bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. 334 anket ve 18 derin görüşme ile yürütülen bu çalışmada turistlerin iklim değişikliğinin kutup ayılarının varlığını tehlikeye attığının bilincinde olduklarını ancak kendilerinin sera gazı emisyonuna nasıl katkıda buldukları hakkında bir fikirlerinin olmadığı ve diğer turizm faaliyetleri ile karşılaştırıldığında kutup ayısı izlemeye gelen turistlerin daha yüksek oranda emisyon yaydığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Öte yandan araştırmaya katılan turistlerin %48’inin kutup ayılarını gördükten sonra sera gazı salınımını azaltmak için yaşam tarzlarında bazı değişiklikler yapacaklarını belirtmeleri çalışmanın önemli noktalarındandır.

Vatan ve Demir (2019) çalışmasında, son şans turizmi kapsamında İstanbul’da bulunan kuş saraylarını ele alarak geçmişten günümüze kadar varlığını sürdüren ve kaybolma tehlikesi ile karşı karşıya olan bu kültürel miras konusunda farkındalık yaratmak amaçlanmıştır. Ele alınan çalışmada kuş saraylarının yok olma potansiyeline sahip olması sebebiyle son şans turizmi kapsamında ele alınabileceği belirtilmiş ve İstanbul’da bulunan 13 kuş sarayı üzerinden bir rota oluşturulmuştur.

Piggott-McKellar ve McNamara 2016 yılında gerçekleştirdikleri çalışmada ‘‘Büyük Set Resifi’’ni son şans turizmi destinasyonu olarak belirtmiş ve çalışmasında bu destinasyonu ziyaret edenlerin motivasyonlarını ortaya koymak

amaçlanmıştır. 235 kişi ile gerçekleştirilen anket çalışması sonucunda turistlerin %69,6’sının Büyük Set Resifini yok olmadan önce görebilmek için son derece motive olduğuna ulaşılmıştır ve bu durum da son şans turizminin turistler için güçlü bir motivasyon kaynağı olduğunu göstermektedir. Ek olarak, Büyük Set Resifinin mevcut durumu hakkında endişe duyan kişilerin seyahat için temel motivasyonunun ‘‘deneyimlemek için son şans’’ olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Eijgelaar, Thaper ve Peeters (2010) çalışmasında; Antartika kruvaziyer turizmine odaklanmış, emisyonları değerlendirmiş ve böyle bir turistik faaliyetten sonra turistlerde çevre yanlısı bir değişim yaşanıp yaşanmadığını ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda 151 kişi ile anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen çalışma neticesinde kruvaziyer gemilerinin ürettikleri sera gazı sebebi ile iklim değişikliğine ortalamanın üzerinde katkıda bulunduğu, antartik kruvaziyer turizmine katılan turistlerin ortalama bir vatandaşa göre daha yüksek düzeyde farkındalığa sahip olmadığı ve bu tarz bir seyahatin turistlerin iklim değişikliği üzerindeki tutumunu etkilemediği (%77) sonuçlarına ulaşılmıştır.

Miller vd. (2020); tekne tabanlı kutup ayısı izleme aktivitesinin ziyaretçi deneyimini ve sonuçlarını anlamak amacıyla Alaska’nın Kaktovik bölgesinde gerçekleştirilen ve anket yolu ile 189 kişiden veri toplanan çalışmaya göre, turistlerin kutup ayılarını izleme deneyimlerinin çevre yanlısı ve farkındalık yaratmak için ‘‘elçi’’ olma davranış niyetlerini artırma potansiyeline sahip olduğu görülmektedir. Öte yandan, daha fazla kutup ayısı görmenin bahsedilen niyetleri olumsuz yönde etkilediği sonucuna varılması da bu çalışmanın şartıcı bulgusu olarak dikkat çekmektedir.

Yukarıda verilen örneklerden ve açıklamalardan da görüldüğü üzere araştırmacılar son şans turizminin farklı noktalarına değinmiş ve bu kapsamda farklı noktalara ışık tutmuşlardır. Son şans turizminin özellikle iklim değişikliği hakkında farkındalık yaratma, sorunu gözler önüne serme ve yerel halka kısa vadede maddi kazanç sağlama gibi pozitif etkilerinin yanı sıra bu noktalara gerçekleştirilen seyahatlerin de iklim değişikliğine katkıda bulunması negatif etki yaratmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde Türkiye’de belirlenen (Kılıç ve

Yozukmaz, 2020) son şans turizmi destinasyonlarına değinilecektir.

TÜRKİYE’DE BULUNAN SON ŞANS TURİZMİ DESTİNASYONLARI

Pamukkale

Antik dönemdeki adı Hierapolis olan Pamukkale, Denizli ili kent merkezine yaklaşık 20 km. uzaklıkta, Büyük Çökelez (Salpakoz) Dağı’nın eteklerinde bulunmaktadır (Denizli Ticaret Odası, 2020; 85). Dönemin Bergama Kralı II. Eumenes tarafından M.Ö. 197 yılında kurulan kent, aynı zamanda “kutsal kent” olarak da anılmaktadır (Pamukkale Üniversitesi, 2021; Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021). Pamukkale, bünyesinde barındırdığı travertenleri, tarihi kalıntıları ve sahip olduğu termal su kaynakları ile Türkiye turizminde oldukça önemli bir yere sahiptir (Bertan, 2009; 204). Çeşitli hastalıklara iyi geldiği bilinen, dolayısıyla şifalı olduğu kabul edilen termal suların oluşturduğu travertenler ile antik dönemlerden kalıntılar içeren Hierapolis antik kentinin ve kaplıcaların bulunduğu Karahayıt’ın bütünleşmesi bu bölgenin oldukça önemli bir kültür ve turizm alanı olarak kabul edilmesine yol açmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021; Denizli Ticaret Odası, 2020; 84). Öte yandan, Hz. İsa’nın havarilerinden olan St. Philip’in bu bölgede öldürülmesi ve adına anıt mezar yaptırılması, bölgenin inanç turizmi açısından da öne çıkmasını sağlamaktadır (Pamukkale Üniversitesi, 2021). Sahip olduğu doğal ve tarihi güzellikler sebebiyle bu bölge 1988 yılında UNESCO Dünya Miras Listesi’ne dahil edilmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021).

Yukarıda yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere bölgenin ana çekicilik unsurları olarak dik yamaçlardan aşağı doğru inen ve bir dizi basamaklı havuz oluşturan beyaz “Pamukkale travertenleri” ile birlikte Pamukkale travertenlerinin üst kısmında bulunan ve antik bir spa merkezi olan Hierapolis antik kenti gösterilmektedir (Kılıç ve Yozukmaz, 2020;329; Yüksel, Bramwell ve Yüksel, 1999; 352). Pamukkale’ye gelen ziyaretçi sayılarına baktığımızda da özellikle son yıllarda ciddi bir artış yaşandığı görülmektedir. 2011 yılında toplam ziyaretçi sayısı 1.713.695 kişi iken bu sayı 2018’de 2.157.703’e, 2019 yılında ise 2.580.245 kişiye yükselmiştir (Denizli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021). Her ne kadar yaşanan bu artışın ekonomik anlamda getirisi olsa da çevresel düzeyde de olumsuz etkileri olmaktadır (Bertan,

2009;206). Hem travertenlerin hem de antik kent kalıntılarının turizm tehdidi altında olduğu ifade edilmektedir (Yüksel, Bramwell ve Yüksel, 1999; 551). Turizm ve buna bağlı faaliyetlerin özellikle travertenlerin fiziki olarak zarar görmesine ve renginin solmasına neden olduğu belirtilmektedir (Şimşek, Günay, Elhatip ve Ekmekçi, 2000; 557). Turistik faaliyetlerin yanı sıra travertenlerde yaşanan bozulmaların diğer bir sebebi olarak da gerekli su yönetiminin sağlanmaması gösterilmektedir (Beyazlık yok oluyor, 2015).

Hasankeyf

Hasankeyf, günümüzde Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde bulunan Batman il sınırları içerisinde yer alan bir ilçedir. Dicle nehrinin kıyısında bulunan bölge kent merkezine yaklaşık 35 km. uzaklıktadır. 1990 yılına kadar, yani Batman il olarak kabul edilene kadar bu bölge Mardin iline bağlı bir bölgeydi (İsen, 2014;5). Hasankeyf’in ne zaman kurulduğu tam olarak bilinmemekle beraber mevcut kaynaklar ve incelemeler bölgenin geçmişinin Urartu dönemine kadar gittiğini göstermektedir (Üslü, 2011;28).

“Mağaralar Şehri” veya “Kayalar Kenti” anlamlarına gelen Hasankeyf, yaklaşık 12 bin yıllık tarihi boyunca medeniyetler için önemli bir yerleşim yeri olmuş ve 20’den fazla kültür burada izlerini bırakmıştır. Hurriler, Akadlar, Urartular, Asurlar, Romalılar, Emeviler, Abbasiler, Hamdaniler, Mervaniler, Artuklular, Eyyubiler ve Osmanlılar bölgede egemen olan medeniyetlere örnek olarak gösterilebilir (Smithsonian Magazine, 2009; İsen, 2014; 15-28; T.C. Batman Valiliği, 2021; Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021; Yılmaz ve Sevgi, 2020;21). Tarihi olarak son derece köklü bir geçmişe sahip olan Hasankeyf, Neolitik dönemden kalma binlerce insan yapımı mağaraya ve yaklaşık 300 kadar Orta Çağ kalıntısına ev sahipliği yapmasıyla eşsiz bir doğal müze olarak nitelendirilmektedir (Smithsonian Magazine, 2009; Kılıç ve Yozukmaz, 2020; 329). Hasankeyf kalesi, Zeynel Bey Kümbeti ve Rızk Camisi önemli yapılar arasında gösterilmektedir (Smithsonian Magazine, 2009; Ertuğrul, 2017; T.C. Batman Valiliği, 2021). Sahip olunan bu özellikler ile Hasankeyf ilçesi 1981 yılında sit alanı ilan edilmiş ve koruma altına alınmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021). Ancak çoğu gerekliliği yerine getirdiği halde bu bölge UNESCO Dünya Mirası listesine dahil edilmemiştir (Ertuğrul, 2017).

Öte yandan, Hasankeyf gibi tarihi açıdan son derece önemli olan bölgeye insan eli değmiş ve ilçenin büyük bir kısmı yok olmuştur. Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) kapsamında yapılan Ilısu barajı sebebiyle Hasankeyf'in neredeyse tamamı sular altında kalmıştır (Demirdaş, 2020; DHA, 2019; Orhun ve Meriç, 2020; 11). Ilısu barajı yalnızca tarihi yapıları sular altında bırakmakla kalmamış, Hasankeyf'te yaşayan pek çok hayvan ve bitki türü ile birlikte bölgede yaşayan yerli halkı da olumsuz etkilemiştir (Ertuğrul, 2017).

Hasankeyf'in mevcut durumu turizmi de etkilemiş ve özellikle son yıllarda bölgede ciddi bir ziyaretçi artışı yaşanmıştır. 2018 yılında, Hasankeyf'i sular altında kalmadan önce son kez görmek isteyen yaklaşık 600 bin yerli ve yabancı turist bölgeyi ziyaret etmiştir (İHA, 2019) ve ilerleyen dönemler için 1 Milyon turist hedeflenmektedir (DHA, 2019). Medyada her alan haberlere göre, Hasankeyf hali hazırda bir son şans turizmi destinasyonu olarak değerlendirilmektedir. Çünkü, bölgeyi ziyaret eden yerli ve yabancı turistlerin çoğunun ziyaret motivasyonu, Hasankeyf'i sular altında kalmadan önce son kez görebilmektir (Haber Türk, 2018; İHA, 2019; DHA, 2019; Kılıç ve Yozukmaz, 2020; 330). Örneğin, bölgeyi daha önce birkaç kez ziyaret eden yerli bir turistin ziyareti ile ilgili paylaştığı düşünceleri konuyu özetler niteliktedir; *“Bu seferki gelişim daha farklı sular altında kalmadanki son görüşümüz. Üzülüyoruz bu duruma çünkü, Batman'ın birkaç güzelliğinden biri herkesin görmesi gereken turistik güzelliklerden biri. Şehir dışında yaşıyorum. Bir dahaki gelişimde burayı farklı görmekten korkuyoruz. Umuyorum ki kötü bir şekilde görmeyiz. İleriki yıllarda geldiğimizde de görme imkânımız olur”* (Haber Türk, 2018).

Zeugma Antik Kenti

Belkıs/Zeugma antik kenti günümüzde Gaziantep ilinin Nizip ilçesine bağlı Belkıs köyü sınırları içerisinde yer almaktadır (Zeugma, 2021). Fırat nehrinin hemen yanında ve nehrin en sığ noktasında kurulmuş olması, Belkıs/Zeugma antik kentinin özellikle askeri ve ticari açıdan stratejik önemini arttırmış, böylelikle tarih boyu önemli bir yerleşim yeri olmuştur. Stratejik öneminden ötürü farklı dönemlerde çeşitli uygarlıklara ev sahipliği yapmış ve farklı isimlerle anılmıştır (Duymuş, 2010; 28). Kent, M.Ö. 64'de Roma İmparatorluğu egemenliği altına girmiş ve ismi “yol” ve “geçit”

anlamına gelen “Zeugma” olarak kullanılmaya başlanmıştır (Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021). Günümüzde de hala Roma İmparatorluğunun değiştirmiş olduğu ismin kullanıldığı görülmektedir.

Belkıs/Zeugma Antik Kenti, Roma döneminden kalan mozaikler ile ünlenmiştir (Özdil, 2020). İlk defa 1987 yılında başlanan kazı çalışmaları ile birlikte bölgenin tam anlamıyla bir mozaik kenti ve sanat merkezi olduğu anlaşılmıştır (Ergeç, 2004; 56; Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021, Türkiye Kültür Portalı, 2021). Gerçekleştirilen kazı çalışmaları sırasında elde edilen mozaikler 2011 yılından beri Zeugma Mozaik Müzesi'nde sergilenmektedir (Özdil, 2020; Yıldırım ve Civelek Oruç, 2017; 218). Müzede, aralarında dünyaca ünlü “Çingene Kızı” mozaigi de dahil olmak üzere toplam 3.000 metrekare mozaik, 140 metrekare duvar resmi, 4 adet Roma çeşmesi ile birlikte lahitler ve mimari parçalar sergilenmektedir (Zeugma Mozaik Müzesi, 2021). Müzenin açılması turistik açıdan da pozitif etki sağlamış ve Gaziantep'e gelen yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekmiştir. Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün verilerine göre Zeugma Mozaik Müzesi'ni 2019 yılında 356.355 yerli ve yabancı turist ziyaret etmiştir.

Zeugma Antik Kenti'nin bir son şans turizmi destinasyonu olarak nitelendirilmesinde antropojenik etmenlerin etkili olduğu görülmektedir. Bölgede oluşturulan Birecik Baraj Gölü sebebi ile antik kentin bazı bölümleri 2000 yılında aşamalı olarak sular altında kalmıştır (Ergeç, 2004; 56; Everi, 2017; Özdil, 2020; Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021). Antik kentin sular altında kalmayan kısımlarıyla da gerçekleştirilecek çalışmalar ile bir açık hava müzesi oluşturulması düşünülmektedir (Özdil, 2020; Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021). Öte yandan gün yüzüne çıkarılan eserlerin sergilendiği Zeugma Mozaik Müzesi'nde de izolasyon konusunda bazı eksiklikler bulunduğu, dolayısıyla eserlerin “nem tehdidi” ile karşı karşıya kaldığı ifade edilmektedir (Zeugma sular altında, 2013).

Allianoi

Yaklaşık 2.000 yıllık bir tarihe sahip olan ve “Paşa Ilıcası” olarak da bilinen Allianoi Antik Kenti, günümüzde İzmir iline bağlı Bergama ilçesinde bulunmaktadır (Cumhuriyet, 2010; Top, 2011;

Aydın, 2016). Helenistik çağda (M.Ö. 323-30) kurulduğu düşünülen antik kent, en ihtişamlı zamanlarını Roma döneminde geçirmiştir (Aray, Ataç ve Uçar, 2011; 16; Aydın, 2016; Baykan, 2019; 2). Toprakta çıkan 45 derece kükürtlü su sebebiyle bir şifa merkezi olarak nitelendirilen Alliano, sahip olduğu 9700 metrekarelik termal alanı ile dünyanın en büyük sağlık merkezleri arasında gösterilmektedir (Aray vd., 2011; 18; İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021). Ayrıca Alliano antik kenti dünyada doğa tarafından günümüze kadar en iyi şekilde korunmuş sağlık merkezleri arasında gösterilmektedir (CNN, 2015).

1998 senesinde başlanan kazı çalışmalarında günümüze kadar “Peri Kızı” adlı tarihi heykelin yanı sıra; kemik objeler, 1500 kadar altın, gümüş ve bronz sikke, kandiller, cam ve metal eserler ile birlikte 400 civarında tıbbi alet, seramik fırınları, termal havuzlar ve heykeltraşlık parçaları gün yüzüne çıkarılmıştır (Top, 2011; İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021). Antik kentten çıkarılan eserler günümüzde Bergama Müzesi’nde sergilenmektedir (Bergama Müzesi, 2021). Sahip olduğu bu özellikler ile Alliano Antik Kenti, 2001 yılında “İzmir I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu” tarafından I. Derece Arkeolojik Sit Alanı ilan edilmiştir (Top, 2011; Aydın, 2016; CNN, 2015).

Ne yazık ki, tarihi açıdan son derece önemli olan Alliano Antik Kenti günümüzde sular altındadır. Antik kentte sürdürülen kazı çalışmaları tamamlanmadan bölgede bulunan Yortanlı Barajı tarafından sular altında kalmıştır (Arkeofili, 2016). Kentin kurtarılması için 2010 yılına kadar hukuk mücadelesi verilmiş ancak sonuç alınmamıştır. Kent, 2010 yılında baraj kapaklarının kapanması sebebiyle zaman içerisinde sulara gömülmüştür (Ataç, Uçar ve Aray, 2011; 55; Top, 2011; Arkeofili, 2016; Aydın, 2016). Ortalama 40 ile 60 yıl arasında hizmet verecek Yortanlı Barajı’ndan ötürü (Cumhuriyet, 2010) 2000 yıllık antik kentin sular altında kalmasına göz yummak da tartışılması gereken başka bir konu olarak değerlendirilebilir.

Salda Gölü

“Göller Diyarı” olarak anılan Burdur ilinde bulunan Salda gölü, Burdur il merkezine 64, bağlı bulunduğu Yeşilova ilçe merkezine ise 4 km. Uzaklıktadır (Kesici, Kesici ve Kesici, 2018; 4; Küçükergin ve Gürlek, 2020; 4; T.C. Burdur

Valiliği, 2021; Burdur İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021). Deniz seviyesinden yüksekliği yaklaşık 1140 metre olan Salda gölünün yüzölçümü ise 44 kilometrekaredir. Öte yandan, 184 metre derinliği ile Türkiye’nin en derin üçüncü gölü konumundadır (Vardar, 2018) ve Türkiye’nin en temiz gölleri arasında gösterilmektedir (Burdur İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021).

Salda gölü, sahip olduğu doğal güzelliklerinin yanı sıra zengin biyolojik çeşitliliğe de sahiptir (Ceylan ve Bulut, 2018; 81; Küçükergin ve Gürlek, 2020; 4; Kapan, 2016; 700; Kara, Celep ve Kanıgür, 2020; 81). Salda gölü havzasında 81 farklı türden 301 bitki türü ve 38 farklı kuş türü tespit edilmiştir ki tespit edilen bitki türlerinden 9 tanesi küresel ölçekte tehlike altındadır (Kesici vd., 2018; 6; T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2021). Bölgenin koruma altına alınmış türlere ev sahipliği yapması ulusal ve uluslararası düzeyde bölgenin önemini arttırmaktadır (Ceylan ve Bulut, 2018; 82). Sahip olduğu özellikler ile Salda gölü 1989 yılında I. Derece Doğal Sit Alanı ilan edilmiş, 1992 yılında ise bazı bölgeleri II. Derece Doğal Sit Alanı olarak değiştirilmiştir (Kapan, 2016; 700; T.C. Burdur Valiliği, 2021). Ayrıca bölgenin bir kısmı 2011 yılında Tabiat Parkı, 2019 senesinde de “Özel Çevre Koruma Bölgesi” ilan edilmiştir (Ceylan ve Bulut, 2019; 82).

Eşsiz güzelliği sebebiyle “Türkiye’nin Maldivleri” ve “Saldivler” olarak da adlandırılan Salda gölü, önemli bir turistik ve rekreasyonel potansiyele de sahiptir. Bölgede yerli ve yabancı turistlere kamp ve karavan turizmi, göl turizmi, yüzme, yelken ve su altı dalış gibi spor turizminin yanı sıra foto safari, bisiklet rotası, piknik, kil-çamur banyosu, gezinti, sportif balıkçılık gibi rekreasyonel faaliyet imkanları da sunulmaktadır (Ongun, Gövdere ve Durgun Kaygısız, 2015; 105; Ceylan ve Bulut, 2019; 83; Temurçin, Atayeter ve Tozkoparan, 2019; 44; Temurçin ve Tozkoparan, 2020; 101; Burdur İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021; T.C. Burdur Valiliği, 2021).

Teknolojinin gelişmesi ve sosyal mecraların daha aktif bir şekilde kullanılmaya başlanması da bu bölgenin bilinirliğinin artmasına etki etmiş ve 2019 yılında 1,4 milyon yerli ve yabancı turist bölgeyi ziyaret etmiştir (Hürriyet, 2020). Bu sayı 2018 yılında 500.000 kişi olarak kayıtlara geçmiştir (Turizm News, 2020). Yukarıda sayılan etmenlere ek olarak Salda Gölü’nün popüleritesinin

artmasında, gölün bilimsel açıdan öneminin de payı büyüktür. 2020 yılında, NASA'nın resmî web sayfasında yayınlanan bir yazıda Salda Gölü ile Mars'ta bulunan Jezero Kraterinin benzer minerolojik ve jeolojik özelliklere sahip olduğu belirtilmiştir. Yine aynı yazıda geçen "*Mars'ta bulunan Jezero Kraterine seyahat edemeyebilirsiniz, ancak bunun yerine bir sonraki en iyi yer olan ve Türkiye'de bulunan Salda Gölü'nü ziyaret edebilirsiniz*" (NASA, 2020) cümlesi Salda Gölü'nün bilinirliğinin artmasında etkili olmuştur.

İklim değişikliğinin meydana getirdiği kuraklık ile beraber bazı antropojenik etmenler Salda gölünün varlığını ve sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir. Yağışların mevsim normallerinin altında seyretmesinden ötürü gölün son 10 yılda yaklaşık 30 metre çekilmesine ve bölgenin taşıma kapasitesinin üzerinde gerçekleştirilen çeşitli faaliyetler toprağın kararmasına ve kaynakların tahrip olmasına yol açmıştır (Kesici vd., 2018; 8; Küçükergin ve Gürlek, 2020; 4; Cumhuriyet, 2020). Ayrıca civarda bulunan taş ve maden ocakları da bölgeyi tehdit eden unsurlar arasında gösterilmektedir (Esmir, 2016; Deniz, 2018).

METODOLOJİ

Gelişen teknoloji ile birlikte insanlar yer ve zaman fark etmeksizin dünya genelinde yaşanan gelişmelerden anında haberdar olabilmektedirler. Bu sayede insanlar yapılan haberler ve paylaşımlardan etkilenerek trend bir ürünü satın alabilmekte veya popüler olan bir destinasyona seyahat planlayabilmektedirler. Orhun ve Meriç (2020)'ye göre bu durum son şans turizminde de geçerli olmakta, bu tarz destinasyonlar ile ilgili yapılan haberler bireylerde seyahat niyeti uyandırabilmektedir.

Gerçekleştirilen bu çalışmanın amacı, özellikle son yıllarda ünü Türkiye sınırlarını aşmış olan Salda Gölü'nün ulusal yazılı basında bir son şans turizmi destinasyonu olarak nitelendirilip nitelendirilmediğini belirlemek ve yapılan

haberlerde Salda Gölü'nün hangi yönlerden ele alındığını ortaya koymaktır. Bu bağlamda, yaş fark etmeksizin herkesin kolayca erişim sağlayabileceği haber yayın organlarından gazeteler incelemeye tabi tutulmuştur. Bu noktada herhangi bir kısıtlamaya gidilmemiş, Türkiye'de faaliyet gösteren 32 adet günlük gazete incelenmiştir (Wikizero, 2021).

Salda Gölü ile ilgili ilk haberlerin 2012 yılında yapıldığı tespit edilmiş, bu sebepten ötürü 2012 ile 2021 yılları arasında yapılan haberler çalışma kapsamına dahil edilmiştir. 2012 yılından önce yalnızca 1 haber yapıldığı görülmüş ancak bu haber çalışmaya dahil edilmemiştir. Yapılan haberlere ulaşmak için, gazetelerin web sayfalarında bulunan arama sekmelerine "Salda" ve "Salda Gölü" anahtar kelimeleri yazılarak arama gerçekleştirilmiş ve toplam 1718 habere ulaşılmıştır. Haberlerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmış olup, bu yöntem "*önceden belirlenmiş kategorileri sistematik ve tekrarlanabilir bir şekilde ölçmeyi amaçlayan, yazılı ve/veya görsel metin ve belgelerin analizini içeren bir yaklaşım*" şeklinde tanımlanmaktadır (Bryman ve Bell, 2011; 289). İçerik analizinde, belirli içeriklerde belli özelliklerin mevcut olup olmadığını veya ne ölçüde bulunduğu saptanmaktadır (Türer, 1991; 321) ve bu yöntem sosyal bilimlerde oldukça yoğun olarak kullanılmaktadır (Hepkul, 2002; 2). Bu bağlamda, elde edilen haberlerin gazetelere ve haberin yapıldığı yıla göre dağılımı yapıldıktan sonra hem son şans turizmi kapsamında kullanılan hem de yapılan haberlerin konu içerikleri ile ilgili çeşitli kodlar belirlenmiş ve bu kodların dağılımları frekans ve yüzdesel olarak gösterilmiştir. Son olarak belirlenen kodların yıllara göre dağılımı gösterilmiş ve veriler yorumlanmıştır.

BULGULAR

İncelenen gazetelerin Salda Gölü ile ilgili yapmış olduğu çalışmaların yıllara göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

Tablo 1: Yapılan Haberlerin Yıllara Göre Dağılımı

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	=
G1	---	---	---	---	5	11	32	39	81	16	184
G2	1	---	---	---	---	1	7	23	11	7	50
G3	---	---	---	---	1	2	6	26	40	11	86
G4	---	---	---	3	3	8	15	64	81	7	181
G5	---	---	---	---	---	1	4	18	12	15	50
G6	1	---	---	---	5	8	21	31	70	12	148
G7	---	---	---	---	2	---	2	23	39	9	75

G8	---	---	---	1	---	---	3	23	29	6	62
G9	---	---	---	---	---	2	---	23	37	14	76
G10	---	---	---	---	---	---	---	---	12	1	13
G11	1	---	---	---	---	---	3	15	23	10	52
G12	---	---	---	---	---	3	5	18	21	5	52
G13	---	---	---	---	1	---	5	8	26	7	47
G14	---	---	---	---	---	---	3	21	40	1	65
G15	---	---	---	---	1	1	3	14	35	8	62
G16	---	---	---	---	---	---	---	---	9	5	14
G17	---	---	---	---	---	---	---	---	37	5	42
G18	---	---	---	---	---	---	1	1	5	4	11
G19	---	---	---	---	---	---	2	16	32	12	62
G20	---	---	---	---	1	---	---	6	11	---	18
G21	---	---	---	---	1	---	1	8	16	4	30
G22	---	---	---	---	---	1	6	7	21	2	37
G23	---	---	---	---	---	---	2	---	23	8	33
G24	---	---	---	---	---	1	---	8	9	3	21
G25	---	---	---	---	1	---	1	11	5	1	19
G26	---	---	---	---	---	---	---	12	22	2	36
G27	---	---	---	---	1	---	7	44	29	7	88
G28	---	---	---	---	---	---	---	2	2	2	6
G29	---	---	---	---	2	---	2	5	12	1	22
G30	---	---	---	---	---	---	---	5	11	4	20
G31	---	---	---	---	1	---	---	23	8	2	34
G32	---	---	---	---	---	---	2	14	5	1	22
=	3	---	---	4	25	39	133	508	814	192	1718

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere, Türkiye’de günlük olarak faaliyet gösteren 32 adet ulusal gazete 2012-2021 yılları arasında salda gölü ile ilgili toplam 1718 adet haber yapmıştır. Yapılan haberlerin 2016 yılından sonra artışa açıkça geçtiği görülmektedir. Teknolojinin gelişmesi ve insanların sosyal medyayı daha aktif kullanmaya başlamasından dolayı Salda Gölü’nün popülaritesi artmış, bu sebepten dolayı da 2016 yılından sonra yapılan haberlerin artışa geçtiği düşünülmektedir. Ayrıca Salda Gölü ile ilgili en çok haber yapılan yıl ise 814 haber ile 2020’dir. Bu durumun, NASA’nın Salda Gölü ile ilgili yapmış olduğu açıklamalar ve akabinde hızla artan turist sayısı ile birlikte bölgeye yapılması planlanan “Millet Bahçesi” projesi ile ilgili gelişmelerden ötürü olduğu düşünülmektedir.

Gazetelerin Salda Gölü ile ilgili yapmış olduğu haber sayılarına baktığımız zaman ise en çok

haber 184 haber ile 1 numaralı gazete olduğu görülmektedir. İlgili gazete Salda Gölü ile ilgili ilk haberlerini 2016 yılında gerçekleştirirken, en çok haberi de 81 haber ile 2020 yılında yapmıştır. İlgili gazetenin 2016 yılında yapmış olduğu haberler genel olarak Salda Gölü’nü tanıtım amaçlı iken, 2020 yılında yapmış olduğu haberlerin konuları çeşitlilik göstermektedir. 1 numaralı gazeteden sonra Salda Gölü ile ilgili en çok haberi 181 haber ile 4 numaralı ve 148 haber ile 6 numaralı gazete yapmıştır. Öte yandan, Salda Gölü ile ilgili en az haberi 28 numaralı gazete gerçekleştirmiştir. İlgili gazetenin Salda Gölü ile ilgili yapmış olduğu toplam 6 haber, 2019, 2020 ve 2021 yılları içerisinde yapılmıştır.

Çalışma ile ilgili belirlenen kodların incelenen haberlerdeki dağılımı Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2: Belirlenen kodların dağılımı

Belirlenen Kod	Frekans	Yüzde
Kendini Yenileme	20	1,16
Kuraklık	54	3,14
Turizm ve Ziyaret	268	15,59
Yok olma	22	1,28
Önlem ve Koruma	320	18,62
UNESCO	36	2,09

Bilimsel	108	6,28
Tanıtım ve Özellik	211	12,28
Kirlilik	14	0,81
Yapılaşma ve Tahribat	236	13,73
Güvenlik	47	2,73
Düzenlemeler	121	7,04
Diğer	261	15,19
TOPLAM	1718	100

Yukarıda bulunan tabloda toplam 1457 haber kodlanmış, 261 haber ise kodlama dışında bırakılmıştır. Herhangi bir kodu temsil etmeyen 261 haber daha çok siyasi partilerin Salda Gölü üzerinden gerçekleştirmiş oldukları polemikler ile söylemleri içermektedir. Kodlamaya tabi tutulan 1457 haber içerisinde en çok tekrar eden kod %18,62'lik bir kısmı oluşturan “önlem ve koruma” kodudur. Bu kodun içerisinde bulunan haberler genellikle Salda Gölü'nün korunması için alınan kararları, yürürlüğe geçirilen yasakları ve ilerleyen dönemler için yapılacak projeleri kapsamaktadır. Ayrıca, %15,59'luk “turizm ve ziyaret” kodu ile birlikte %13,73'lük bir dilime sahip olan “yapılaşma ve tahribat” kodlarının da haberlerde sıklıkla geçtiği görülmektedir. Turizm ve ziyaret edilme kodu, Salda Gölü'nü ziyaret eden yerli ve yabancı turistler ve bu turistlerin sayıları ile ilgili bilgileri içermekteyken, yapılaşma ve tahribat kodu ise bölgede kurulması planlanan Millet bahçesini,

bölgeye taşıt girişini ve Salda Gölü'nün çamurunun şifalı olduğu düşüncesiyle ziyaretçilerin aşırı kullanımı sonucu oluşan “çamur çukurları” ile ilgili yapılan haberleri içermektedir.

Öte yandan, son şans turizmi ile ilişkilendirilebilecek “Kuraklık”, “Yok olma” ve “Kirlilik” kodlarının çok sık kullanılmadığı görülmektedir. “Kuraklık” (%3,14) koduna bağlı haberlerde genellikle göl suyunun çekilmiş olmasından dolayı gölün kuruma tehlikesi ile karşı karşıya kaldığından, “Yok olma” (%1,28) kodunda, gölün çevresinde bulunan flora ve faunanın yok olma tehlikesinin bulunduğu ve “kirlilik” (%0,81) kodunda ise bölgeyi ziyaret eden turistlerden ötürü göl çevresinin yoğun bir kirlilik tehlikesi altında olduğundan bahsedilmektedir.

Kodlanmış haberlerin yıllar içerisindeki dağılımı Tablo 3'de gösterilmektedir.

Tablo 3: Kodların Yıllara Göre Dağılımı

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	=
Kendini Yenileme	---	---	---	---	---	---	---	---	3	17	20
Kuraklık	---	---	---	1	---	1	1	4	24	23	54
Turizm ve Ziyaret	---	---	---	---	9	12	36	92	109	10	268
Yok Olma	---	---	---	---	4	---	2	14	2	---	22
Koruma	---	---	---	---	2	1	9	64	227	17	320
UNESCO	---	---	---	---	---	---	---	---	1	35	36
Bilimsel	---	---	---	---	---	---	3	2	52	51	108
Tanıtım ve Özellik	3	---	---	3	5	14	23	56	88	19	211
Kirlilik	---	---	---	---	---	---	10	3	1	---	14

Yapılaşma ve Tahribat	---	---	---	---	4	2	9	79	137	5	236
Güvenlik	---	---	---	---	---	---	---	---	47	---	47
Düzenlemeler	---	---	---	---	---	1	6	25	78	11	121
Toplam	3	---	---	4	24	31	99	339	769	188	1457

Yukarıdaki tablo toplam 1457 haberden oluşmakta olup, kodların senelere göre dağılımının açıkça görülebilmesi için “diğer” kodunun içerisinde bulunan haberler bu tabloya dahil edilmemiştir.

“Kendini yenileme” kodunun çoğunluklu olarak 2021 yılında kullanıldığı görülmektedir. Pandemi süreci sebebiyle Salda Gölü’nün ziyarete kapatılması sonucunda doğanın kendisini yenileyebilmesi, insan tahribatı sonucu göl kenarında oluşan çukurların kapanması bu kod ile ilgilidir.

“Kuraklık” kodunu içeren haberlerin yapımına 2015 yılında başlanmış, 2020 ve 2021 yılında ise yükselişe geçtiği görülmektedir. 2020 yılı ve sonrasında gerek doğal gerekse insan temelli etmenler sebebi ile bölgenin kuraklık tehlikesi altında olduğu yazılı basın tarafından daha sık dile getirilir olmuştur.

“Turizm ve Ziyaret” kodunu içeren haberlerde 2016 yılından itibaren düzenli bir artış söz konusudur. Turizm ve ziyaret ile ilgili en çok haber de bu düzenli artışa paralel olarak 2020 yılında yapılmıştır. 2016, 2018 ve 2019 yıllarında yapılan haberlerde en sık bu kodun içerisinde yer alan haberlerin yapıldığı görülmektedir. Gerçekleştirilen tanıtım çalışmaları ve sosyal medyanın daha çok kişi tarafından kullanılmaya başlanması sebebiyle yıldan yıla Salda Gölüne gelen ziyaretçi sayısı artmış, bu durum yapılan haberlere de yansımıştır.

“Yok Olma” kodu ile ilgili haberlerin yoğun olarak 2019 yılında yapıldığı, 2020 yılı itibariyle de düşüşe geçtiği görülmektedir. Pandemi döneminden ötürü Salda Gölü’nün ziyarete kapatılması bölgede bulunan flora ve faunanın daha fazla zarar görmesini engellemiş, bu nedenle bu konu ile ilgili yapılan haberler de azalmıştır.

“Koruma” kodunu içeren haberlerin 2018 yılından itibaren düzenli artışta olduğu, 2020 yılında ise pik yaptığı görülmektedir. Aynı zamanda bu kod 2020 yılının en çok tekrarlanan kodudur.

“UNESCO” kodunu içeren haberlerin neredeyse tamamı 2021 yılı içerisinde yer almaktadır. Yapılan toplam 36 haberin yalnızca 1 tanesi 2020 yılına aittir. Bu haberler Salda Gölü’nün UNESCO Doğal Miras Alanı Listesi’ne kabul edilmesi için gerekli şartları yerine getirdiğini ve başvuru süreci ile ilgili bilgileri içermektedir.

“Bilimsel” kodunun dağılımının da kuraklık kodunda olduğu gibi 2020 ve 2021 yıllarında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu yıllarda özellikle NASA’nın Salda Gölü ile Mars yüzeyinde bulunan Jezero krateri ile benzer özelliklere sahip olduğunu açıklaması ve akabinde incelemelerde bulunulması ulusal yazılı basında da geniş yankı uyandırmıştır. Yapılan bu haberlerden sonra Salda Gölü’nün yalnızca bir doğal güzellik olmadığı, bilimsel açıdan da son derece önemli olduğu anlaşılmıştır.

Salda Gölü’nün nerede olduğunu, nasıl gidildiğini ve şifalı olduğu kabul edilen çamurları gibi özelliklerinin anlatıldığı, “tanıtım ve özellikler” kodunun içerisinde yer alan haberler ilk olarak 2012 yılında yapılmaya başlanmış ve seneler içerisinde artarak devam etmiştir. Bu kodun en çok kullanıldığı sene ise 2020 yılıdır. Aynı zamanda, 2012, 2015 ve 2017 yıllarında Salda Gölü ile ilgili yapılan haberler arasında en çok bu kodu içeren haberlerin yapıldığı görülmektedir.

“Kirlilik” kodu içerisindeki haberlerin 2017 yılına kadar hiç yapılmadığı, 2018 yılı itibariyle bölgenin artan popüleritesi ve buna paralel olarak artış gösteren ziyaretçi sayısı ile birlikte göl çevresinin kirlilik tehdidi altında olduğu ile ilgili haberler yapılmaya başlanmıştır. 2018 yılından sonra kirlilik tehdidi ile ilgili haber sayılarında düşüş yaşanmış olup, 2021 yılında bu konu ile ilgili herhangi bir habere rastlanmamıştır.

Yoğun olarak 2019 ve 2020 yıllarında gerçekleştirilen “yapılaşma ve tahribat” kodlu haberler, bölgede yapılması planlanan “millet bahçesi” projesini, Salda Gölü’nün kumunun taşınması için bölgeye giren hafriyat kamyonlarını ve bu konular ile ilgili yasal süreçlerin işlendiği

haberleri kapsamaktadır. Aynı zamanda bu kod, 2020 yılında “koruma” kodundan sonra en çok tekrar eden kod durumundadır.

Tamamı 2020 yılı içerisinde yapılan “güvenlik” kodu temalı haberler bölgede güvenliği sağlamak için atlı ve bisikletli güvenlik güçlerinin bulunduğu ve Salda Gölü’nün 24 saat kamera sistemi ile izlendiğinden bahsetmektedir. Böylelikle bölgede güvenliğin sağlanması ve yaşanması muhtemel sorunların önüne geçilmesi amaçlanmıştır. 2020 yılı öncesinde bu kod altında değerlendirilebilecek bir habere ulaşamamıştır.

Salda Gölü’nün çevresinde kaçak yapıların yıkılmasını, bölgede sigara içilmesinin ve çamur banyosunun yasaklanması gibi düzenlemeleri içeren “düzenlemeler” kodlu haberler 2017-2021 yılı içerisinde yapılmıştır. Bu konu ile ilgili içeriklerin en fazla 2020 yılında gerçekleştirildiği görülmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Nüfus artışı, doğal kaynakların ve enerjinin aşırı kullanımı ile buna bağlı olarak küresel ısınma ve iklim değişikliği gibi sebepler yalnızca canlıların yaşamını olumsuz etkilemekle kalmamış, canlıların üzerinde yaşadığı alanları da yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bırakmıştır. Şüphesiz bu durum, hammaddesini iklimin ve doğal çevrenin oluşturduğu turizm endüstrisini olumsuz etkilemiş (Yıldız, 2018; 235), bazı turistik destinasyonların sürdürülebilirliğini tehlikeye atmıştır. Öte yandan, gelişen teknoloji ile birlikte insanların bahsi geçen destinasyonların mevcut durumu hakkında bilgi sahibi olmaları ve bu yerleri ziyaret etme niyeti yok olma tehlikesi altındaki destinasyonları çekim merkezi haline getirmiştir (İlgaz, Coşkun ve Akmeşe, 2020; 1705). Tur operatörleri ve seyahat acentaları gibi turizm paydaşları da krizi fırsata çevirmiş, turistlere bu destinasyonları ziyaret etme fırsatı sunmuş, böylelikle “Son Şans Turizmi” kavramı ortaya çıkmıştır (Lemelin vd., 2010; 477). İlgili literatür incelendiğinde, Salda Gölü’nün de son şans turizmi kapsamında değerlendirilebileceği sonucuna ulaşılmıştır (Orhun ve Meriç, 2020; 16; Küçükergin ve Gürlek, 2020; Kılıç ve Yozukmaz, 2020).

Gerçekleştirilen bu çalışmada, Salda Gölü’nün ulusal yazılı basında bir son şans turizmi destinasyonu olarak değerlendirilip değerlendirilmediğini ve Salda Gölü’nün hangi yönleriyle ön plana çıkartıldığının ortaya konması

amaçlanmıştır. Bu bağlamda, Türkiye’de günlük olarak faaliyet gösteren 32 adet gazetenin 2012-2021 yılları arasında “Salda Gölü” ile ilgili yapmış olduğu toplam 1718 haber incelenmeye alınmıştır. Yerli ve yabancı literatür incelendiğinde son şans turizmi ile ilişkilendirilen “yok olma”, “kaybolma”, “yok olmadan önce gör”, ve “görmek için son şans” gibi terimlerin yoğun olarak kullanıldığı (Lemelin vd., 2010; Dawson vd., 2011; Tanrıseven, Pamukçu ve Batman, 2016; Vila vd., 2016; Bunakov vd., 2018) görülmektedir. Öte yandan Salda Gölü ile ilgili yapılan haberler incelendiğinde “yok olma” ifadesinin oldukça az kullanıldığı (%1,28), diğer ifadelerin ise hiç kullanılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Salda Gölü ile ilgili yapılan haber içeriklerinin daha çok Salda Gölü’nü tanıtmaya, turistik özelliklerini ön plana çıkarma ve bölgenin sürdürülebilirliğini sağlamak adına gerçekleştirilen koruma faaliyetlerini içerdiği görülmektedir. Dolayısıyla, Salda Gölü’nün ulusal yazılı basında bir son şans turizmi destinasyonu olarak değerlendirilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, Orhun ve Meriç (2020)’in çalışmasında çıkan sonuç ile örtüşür niteliktedir. Yazarlar, yazılı medyada Hasankeyf’in bir son şans turizmi destinasyonu olarak vurgulanıp vurgulanmadığını ortaya koymak amacıyla en yüksek tiraja sahip 5 gazeteyi incelemiş ve Hasankeyf’in bir son şans turizmi destinasyonu olarak vurgulanmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Öte yandan, gölün kuraklık tehlikesi ile karşı karşıya olduğunu (%3,14) ve içerisinde bulunan flora ve fauna türlerinin yok olma tehlikesinin bulunduğu (%1,28) ile ilgili haberler de mevcuttur. Bu durum, bugün bir son şans turizmi destinasyonu olarak nitelendirilmese de Salda Gölü’nün önümüzdeki yıllarda yukarıda sayılan kuraklık ve türlerin yok olması gibi etmenlerden ötürü daha ciddi bir şekilde yok olma tehlikesi altında kalabileceğini, dolayısıyla yazılı ulusal basında da bir son şans turizmi destinasyonu olarak değerlendirilebileceğini göstermektedir.

Çalışmada yalnızca günlük olarak faaliyet gösteren ulusal gazetelerin incelenmesi araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. İlgili yerel gazeteler de dahil edilerek daha kapsamlı bir çalışma gerçekleştirilebilir. Ayrıca, Salda Gölü’nün yanı sıra Türkiye’de son şans turizmi destinasyonu olarak değerlendirilen Pamukkale ve Zeugma ile birlikte gerekli önlemler alınmadığı takdirde

önümüzdeki yıllarda bu kategoriye dahil edilebilecek Ölüdeniz, Tuz gölü ve Gökova Körfezi destinasyonları son şans turizmi kapsamında araştırmacılar tarafından ele alınması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Adams, D. ve Carwardine, M. (1990). Last chance to see. New York: Ballantine Books.

Addison, A.C. (2008). Disappearing world: 101 of the earth's most extraordinary and endangered places. New York: Harper Collins.

Aray, N., Ataç, A. ve Uçar, M. (2011). Sular Altında Kalan Sağlık Merkezi: Alliano. *Lokman Hekim Journal*, 1(2), 16-20.

Arkeofili. (2016). Sulara Gömülen Alliano'nin Hukuk Mücadelesi AYM'ye Taşındı. Erişim adresi: <https://arkeofili.com/sulara-gomulen-allianoinin-hukuk-mucadelesi-aymye-tasindi/>, Erişim tarihi: 26.04.2021.

Ataç, A., Uçar, M. ve Aray, N. (2011). Sular Altında Kalan Bir Sağlık Merkezi: Alliano. *Lokman Hekim Journal*, Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/758495>, Erişim tarihi: 26.04.2021.

Aydın, İ. (2016). Alliano Antik Kenti- Bergama-İzmir. Erişim adresi: <https://ekstrebilgi.com/arkeoloji/alliano-antik-kenti-bergama-izmir/>, Erişim tarihi: 26.04.2021.

Bağcı, E. ve Deliormanlı, A. (2020). Göç Turizmi (Diaspora), Son Şans Turizmi (Last Chance), Oyuncak Turist (Toy Tourist) Kavramlarının Türkiye'deki Turizm Akademisyenleri ve İşletmecileri Açısından Bilinirliğine Dair Bir Araştırma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(102), 309-322.

Baykan, D. (2019). Alliano'dan Sağlık Kültüne İlişkin Metal Buluntu Örnekleri. *MASROP*, 13(1), 1-15.

Bec, A., Moyle, B., Schaffer, V. & Timms, K. (2021). Virtual Reality and Mixed Reality for Second Chance Tourism. *Tourism Management*, 83(1), 1-5.

Bergama Müzesi. (2021). Resmî web sayfası. Erişim adresi: <https://muze.gov.tr/muze-detay?SectionId=BRG01&DistId=MRK>, Erişim tarihi: 26.04.2021.

Bertan, S. (2009). Turizmin Çevre Üzerinde Yarattığı Etkiler: Pamukkale Örneği. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 20(2), 204-214.

Beyazlık yok oluyor. (2015). Haber Denizli resmî web sayfası. Erişim adresi: <https://www.haberdenizli.com/guncel/beyazlik-yok-oluyor-h15901.html>, Erişim tarihi: 22.04.2021.

Brock, P. (2008). The town that can't wait for the world to warm up. *The Sunday Times Magazine*, 40-45.

Bryman, A. ve Bell, E. (2011). Business Research Methods, third ed. New York: Oxford University Press.

Bunakov, O.A., Zaitseva, N.A., Larinova, A.A., Zingern-Korn, N.V., Zhukova, M.A., Zhukov, V.A. & Chudnovskiy, A.D. (2018). Development Perspectives of "Last Chance Tourism" as One of the Directions of Ecological Tourism. *Ekoloji*, 27(106), 441-447.

Burdur İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2021). Salda Gölü. Erişim adresi: <https://burdur.ktb.gov.tr/TR-155115/salda-golu.html>, Erişim tarihi: 24.04.2021.

Carwardine, M. (2009). Last chance to see: In the footsteps of Douglas Adams. London: Harper Collins.

Carwardine, M. ve Fry, S. (2009). Last chance to see (Televizyon belgeseli). London: BBC.

Ceylan, S. ve Bulut, İ. (2019). Salda Gölü Özel Çevre Koruma Bölgesinde Turizm Baskısı, Koruma ve Sürdürülebilirlik. *Türk Coğrafya Dergisi*, 73, 79-89.

CNN. (2015). Alliano "termal kültür ve turizm bölgesi". Erişim adresi: <https://www.cnnturk.com/2007/yasam/gezi/01/05/a-lliano.termal.kultur.ve.turizm.bolgesi/282547.0/index.html>, Erişim tarihi: 26.04.2021.

Coghlan, A. (2012). Last chance tourism on the Great Barrier Reef. R.H. Lemelin, J. Dawson, & E.J. Stewart (Ed.). *Last Chance Tourism: Adapting Tourism Opportunities in a Changing World*. New York: Routledge.

Cumhuriyet. (2010). İşte "Olmayan" Antik Yerleşim: Belgeleriyle Alliano. Erişim adresi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/iste-olmayan-antik-yerlesim-belgeleriyle-alliano-176992>, Erişim tarihi: 26.04.2021.

- Cumhuriyet. (2020). ‘Salda Gölü kuraklık nedeniyle 10 yılda 30 metre çekildi’. Erişim adresi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/salda-golu-kuraklik-nedeniyle-10-yilda-30-metre-cekildi-1799433>, Erişim tarihi: 24.04.2021.
- Dawson, J., Johnston, M. J., Stewart, E.J., Lemieux, C. J., Lemelin, R. H., Maher, P. T. & Grimwood, B.S.R. (2011). Ethical Considerations of Last Chance Tourism. *Journal of Ecotourism*, 10(3), 250-265.
- Dawson, J., Lemelin, R. H., Stewart, E., & Taillon, J. (2015). Last Chance Tourism: A race to be last? M. Hughes, D. Weaver, & C. Pforr (Ed.). *The Practise of Sustainable Tourism: Resolving the paradox*. London: Routledge.
- Dawson, J., Stewart, E.J., Lemelin, H. & Scott, D. (2010). The Carbon Cost of Polar Bear Viewing Tourism in Churchill, Alaska. *Journal of Sustainable Tourism*, 18(3), 319-336.
- Demirdaş, E. (2020). <https://www.sozcu.com.tr/hayatim/yasam-haberleri/hasankeyfte-tarih-sulara-gomuldu/>, Erişim tarihi: 23.04.2021.
- Deniz, C. (2018). ‘Türkiye’nin Maldivleri’ olarak anılan Salda Gölü’nde büyük tehlike!. Erişim adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/turkiyenin-maldivleri-olarak-anilan-salda-golunde-buyuk-tehlike-40812137>, Erişim tarihi: 24.04.2021.
- Denizli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2021). Resmî web sayfası. Erişim adresi: <https://denizli.ktb.gov.tr/>, Erişim tarihi: 22.04.2021.
- Denizli Ticaret Odası. (2020). 2020 Ekonomik Yönüyle Denizli. *Denizli Ticaret Odası Yayınları* 47, 1-230.
- DHA. (2019). Sular Altında Kalacak Hasankeyf’te Hedef 1 Milyon Turist. Erişim adresi: <https://www.ntv.com.tr/galeri/seyahat/sular-altinda-kalacak-hasankeyfte-hedef-1-milyon-turist,4NmF4gWdWEKM8RhBLv4ULA/UmueDtQYCEOtJwzKxyEGYw>, Erişim tarihi: 23.04.2021.
- Duymuş, H.H. (2010). Anadolu-Mezopotamya Sınırında Ticari Bir Kent: Zeugma. I. Uluslararası Sınır Ticareti Kongresi içinde (28-32. ss.).
- Eijgelaar, E., Thaper C. & Peeters, P. (2010). Antarctic cruise tourism: the paradoxes of ambassadorship, “last chance tourism” and greenhouse gas emissions. *Journal of Sustainable Tourism*, 18(3), 337-354.
- Ergeç, N. (2004). Kültürel Çalışmalara Türk Basınının Yaklaşımı: Zeugma Antik Kenti Örneği. *Selçuk İletişim*, 3(3), 48-57.
- Ertuğrul, E. (2017). Taşınan Zeynel Bey Türbesi ve Yok Olan Tarih. Erişim adresi: <https://arkeofili.com/tasinan-zeynel-bey-turbesi-ve-yok-olan-tarih/>, Erişim tarihi: 23.04.2021.
- Esmer, S. (2016). Salda Gölü yok olma tehlikesiyle karşı karşıya. Erişim adresi: <https://medyascope.tv/2016/10/06/salda-golu-yok-olma-tehlikesiyle-karsi-karsiya/>, Erişim tarihi: 24.04.2021.
- Everi, N. (2017). Hüznün Sulara Gömüldüğü Yer: Zeugma. Erişim adresi: <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/nukhet-everi/huznun-sulara-gomuldugu-yer-zeugma-2428402>, Erişim tarihi: 25.04.2021.
- Finastiian, M., Farsani, N.T. & Mortazavi, M. (2018). Traditional Weaving House in Isfahan as a Museum for Promoting Last-Chance Tourism. *Museum Management and Curatorship*, 34(4), 1-14.
- Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2021). Antik Kentler. Erişim adresi: <https://gaziantep.ktb.gov.tr/TR-131688/antik-kentler.html>, Erişim tarihi: 25.04.2021.
- Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2021). Müze Ziyaretçi Sayıları. Erişim adresi: <https://gaziantep.ktb.gov.tr/TR-127981/muze-ziyaretci-sayilari.html>, Erişim tarihi: 25.04.2021.
- Groulx, M., Boluk, K., Lemieux, C.J. & Dawson, J. (2019). Place stewardship among last chance tourists. *Annals of Tourism Research*, 75, 202-212.
- Groulx, M., Lemieux, C., Dawson, J., Stewart, E. & Yudina, O. (2016). Motivations to engage in last chance tourism in the Churchill Wildlife Management Area and Wapusk National Park: the role of place identity and nature relatedness. *Journal of Sustainable Tourism*, 24(11), 1523-1540.
- Haber Türk. (2018). Son Demlerini Yaşayan Hasankeyf’e Turist Akını. Erişim adresi: <https://www.haberturk.com/batman-haberleri/63377902-son-demlerini-yasayan-hasankeyfe-turist-akinihasankeyfin-son-halini-gormek-isteyen>, Erişim tarihi: 23.04.2021.

- Hepkul, A. (2002). Bir Sosyal Bilim Araştırma Yöntemi Olarak İçerik Analizi. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdadi Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), 1-12.
- Hindley, A. ve Font, X. (2018). Values and Motivations in Tourist Perceptions of Last-Chance Tourism. *Tourism and Hospitality Research*, 18(1), 3-14
- Hoogendoorn, G. (2021). Last Chance Tourism in South Africa: Future Research Potential?. *Tourism*, 69(1), 73-82.
- Hudges, H. (2008). Frommer's 500 places to visit before they disappear. Hoboken, NJ. Frommers.
- Hürriyet. (2020). Ziyaretçi akını! Bir yılda 1.4 Milyon turist. Erişim adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ziyaretci-akini-bir-yilda-1-4-milyon-turist-41410470>, Erişim tarihi: 24.04.2021.
- Ilgaz, İ. Coşkun, K. & Akmeşe, H. (2020). Bir Seyahat Motivasyonu Aracı Olarak Son şans Turizmi: Büyük Set Resifi Örneği. *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 6(32), 1697-1706.
- İHA. (2019). Hasankeyf'e Turist Akını. Erişim adresi: <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2019/09/09/hasankeyf-turist-akini>, Erişim tarihi: 23.04.2021.
- İsen, Z. (2014). Hasankeyf'in şehircilik Tarihi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batman.
- İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2021). Bergama. Erişim adresi: <https://izmir.ktb.gov.tr/TR-77442/bergama.html>, Erişim tarihi: 26.04.2021.
- Kapan, K. (2016). Development and sustainability of the tourism in lake Salda and its environs. C. Avcıkurt, M.S. Dinu, N. Hacıoğlu, R. Efe, A. Soykan & N. Tetik (Ed.), *Global Issues and Trends in Tourism* (s. 700-707). Sofia: St. Kliment Ohridski University Press.
- Kara, V.M., Celep, M. ve Kanıgür, S. (2020). Aşırı Turizm Kapsamında Salda Gölü'nün Fiziksel Taşıma Kapasitesinin Belirlenmesi. *Journal of Tourism And Gastronomy Studies*, Special Issue (4), 79-92.
- Kesici, E., Kesici, K. ve Kesici, C. (2018). Salda Gölü Korunan Alanın Sürdürülebilirliği. *Doğanın Sesi*, 1(1), 3-11.
- Kılıç, B., Yozukmaz, N. (2020). A conceptual review of last chance tourism: The case of Turkey. *Tourism*, 68(3), 322-335.
- Küçükergin, K.G. ve Gürlek, M. (2020). What if this is my last chance?: Developing a last-chance tourism motivation model. *Journal of Destination Marketing & Management*, 18, 1-10.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2021). Hasankeyf. Erişim adresi: <https://tanitma.ktb.gov.tr/TR-22819/hasankeyf.html>, Erişim tarihi: 23.04.2021.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2021). Pamukkale-Hierapolis (Denizli). Erişim adresi: <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44432/pamukkale-hierapolis-denizli.html>, Erişim tarihi: 22.04.2021.
- Lamers, M., Eijgelaar, E. ve Amelung, B. (2012). Last chance tourism in Antarctica: cruising for change? R.H. Lemelin, J. Dawson, & E.J. Stewart (Ed.). *Last Chance Tourism: Adapting Tourism Opportunities in a Changing World*. New York: Routledge.
- Lemelin, H., Dawson, J., Stewart, E. J., Maher, P. & Lueck, M. (2010). Last Chance Tourism: The Boom, Doom and Gloom of Visiting *Vanishing Destinations*. *Current Issues in Tourism*, 13(5), 477-493.
- Lemelin, R.H., Stewart, E. & Davson, J. (2012). An Introduction To Last Chance Tourism. R. Lemelin, J. Dawson, & E. Stewart (Ed.), *Last Chance Tourism: Adapting Tourism Opportunities in a Changing World* (s. 3-9). London: Routledge.
- Lisagor, K. ve Hansen, H. (2008). Disappearing destinations: 37 places in peril and what can we do to help save them. New York: Vintage Departures.
- Miller, L.B., Hallo, J.C., Dvorak, R.G., Fefer, J.P., Paterson, B.A. & Brownlee, M.T. J. (2020). On the Edge of the World: Examining Pro-Environmental Outcomes of Last Chance Tourism in Kaktovik, Alaska. *Journal of Sustainable Tourism*, 28(11), 1703-1722.
- NASA. (2021). Jez like Mars. Erişim adresi: <https://earthobservatory.nasa.gov/images/147041/jez-like-mars>, Erişim tarihi: 06.05.2021.
- Ongun, U., Gövdere, B. ve Durgun Kaygısız, A. (2015). Burdur İlinin Kırsal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(12), 99-116.

- Orhun, B. N. ve Meriç, S. (2020). Son Şans Turizminin Medyadaki Yansıması: Hasankeyf Örneği. *Journal of Academic Tourism Studies*, 1(1), 6-18.
- Özgül, S. (2020). Baraj Göllerinin Altında Kalan 12 Batık Şehir. Erişim adresi: <https://www.neredekal.com/blog/baraj-gollerinin-altinda-kalan-12-batik-sehir/>, Erişim tarihi: 25.04.2021.
- Pamukkale Üniversitesi. (2021). Çürüksu (Denizli) Havzasında Yer Bilimleri Eğitimi-4. Erişim adresi: <https://www.pau.edu.tr/yerbilim/Yurtd%C4%B1%C5%9F%C4%B1%20%C3%96%C4%9Fren%C3%9C%C4%9F%C3%B1%20Koordinat%C3%BC%C4%9F%C3%BC/sayfa/pamukkale-2>, Erişim tarihi: 22.04.2021.
- Piggott-McKellar, A.E. ve McNamara, K.E. (2017). Last Chance Tourism and The Great Barrier Reef. *Journal of Sustainable Tourism*, 25(3), 397-415.
- Salim, E. ve Ravanel, L. (2020). Last chance to see the ice: visitor motivation at Montanvers-Mer-de-Glace, French Alps. *Tourism Geographies*, DOI: 10.1080/14616688.2020.1833971
- Salkin, A. (2007). 'Tourism of doom on rise'. New York Times. Erişim adresi: <https://www.nytimes.com/2007/12/16/world/americas/16iht-tourism.1.8762449.html>, erişim tarihi: 12.04.2021.
- Schweinsberg, S., Wearing, S. & Lai, P. H. (2020). Host Communities and Last Chance Tourism. *Tourism Geographies*, DOI: 10.1080/14616688.2019.1708446
- Scott, D., Gössling, S. & Hall, C.M. (2012). International Tourism and Climate Change. *WIREs Clim Change* 2012. Doi: 10.1002/wcc.165
- Smithsonian Magazine. (2009). Endangered Site: The City of Hasankeyf, Turkey. Erişim adresi: <https://www.smithsonianmag.com/travel/endangered-site-the-city-of-hasankeyf-turkey-51947364/>, Erişim tarihi: 23.04.2021.
- Swartman, B. (2015). The Business of Last Chance Tourism: Stakeholder's Perspectives. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). University of Waterloo Recreation and Leisure Studies, Ontario.
- Şimşek, S., Günay, G., Elhatip, H. & Ekmekçi, M. (2000). Environmental protection of geothermal waters and travertines at Pamukkale, Turkey. *Geothermics*, 29, 557-572.
- T.C. Batman Valiliği. (2021). Tarihi ilçe Hasankeyf. Erişim adresi: <http://www.batman.gov.tr/tarihi-ilce-hasankeyf>, Erişim tarihi: 23.04.2021.
- T.C. Burdur Valiliği. (2021). Salda Turizm Merkezi. Erişim adresi: <http://www.burdur.gov.tr/salda-turizm-merkezi>, Erişim tarihi: 24.04.2021.
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2021). Salda Gölü. Erişim adresi: <https://saldagolu.gov.tr/>, Erişim tarihi: 24.04.2021.
- Tanrısever, C., Pamukçu, H. & Batman, O. (2016). New Tourism Trends In The World and Their Adaptations To Turkey. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 7(16), 55-72.
- Temurçin, K., Atayeter, Y. ve Tozkoparan, U. (2019). Salda Gölü ve Çevresinin Turizm Potansiyeli ve Yeşilova İlçesi'nin Sosyo-Ekonomik Yapısına Etkisi. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 47(2), 40-63.
- Temurçin, K., Tozkoparan, U. (2020). Yerli Turistlerin Salda Gölü'ne Yönelik Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Turizm Akademik Dergisi*, 01, 97-115.
- Todras-Whitehill, E. (2007). As ice recedes interest surges: The New York Times. Erişim adresi: <http://travel.nytimes.com/2007/12/09/travel/09adventure.html>, erişim tarihi: 12.04.2021.
- Top, T. (2011). Alliano sulara gömüldü. Erişim adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/alliano-sulara-gomuldu-17074155>, Erişim tarihi: 26.04.2021.
- Turizm News. (2020). Salda Gölü'nde ziyaretçi rekoru. Erişim adresi: <https://www.turizmnews.com/salda-golu-nde-ziyaretci-rekoru/17835/>, Erişim tarihi: 24.04.2021.
- Türer, C. (1991). Eğitimde İçerik Analizi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(3), 321-327.
- Türkiye Kültür Portalı. (2021). Zeugma Antik Kenti-Gaziantep. Erişim adresi: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/gaziantep/gezilecekyer/belkiszeugma-antik-kenti>, Erişim tarihi: 25.04.2021.

- Üslü, A. (2011). Iısu Barajı Çevresel Etki Maliyet Analizi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Vardar, M. (2018). Beyazın Turkuazla Buluştuğu ‘Bir tatlı huzur’: Salda Gölü. Erişim adresi: <https://www.gzt.com/jurnal/beyazin-turkuazla-bulustuğu-bir-tatli-huzur-salda-golu-3429864>, Erişim tarihi: 24.04.2021.
- Vatan, A. ve Demir, Ö. (2019). İstanbul’daki Kuş Sarayları: Son Şans. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 421-435.
- Vila, M., Costa, G., Preckler, C.A., Sarda, R. & Avila, C. (2016). Contrasting views on Antarctic tourism: ‘last chance tourism’ or ‘ambassadorship’ in the last of the wild. *Journal of Cleaner Production*, 111, 451-460.
- Wikizero. (2021). Türkiye’de yayımlanan gazeteler listesi. Erişim adresi: https://www.wikizero.com/tr/T%C3%BCrkiye%27de_yay%C4%B1mlanan_gazeteler_listesi, Erişim tarihi: 06.05.2021.
- Yıldırım, İ.M. ve Civelek Oruç, M. (2017). Zeugma Mozaik Müzesinin Müzecilik Faaliyetlerindeki Yeri. 2017 International West Asia Congress of Tourism Research içinde (215-224. ss.).
- Yıldız, S. (2018). Yok Oluştan Doğan Turizm: Kıyamet Turizmi (Doom Tourism). *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 5(5), 224-241.
- Yılmaz, M., Sevgi, S. (2020). Hasankeyf Er Rızk Camisi Koruma ve Kurtarma (Taşıma) Uygulama Çalışmaları. *Akademik Sanat*, 5(10), 19-40.
- Yüksel, F., Bramwell, B. ve Yüksel, A. (1999). Stakeholder interviews and tourism planning at Pamukkale, Turkey. *Tourism Management*, 20, 351-360.
- Zeugma Mozaik Müzesi. (2021). Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi. Erişim adresi: <https://muze.gov.tr/muze-detay?SectionId=GZN01&DistId=GZN>, Erişim tarihi: 25.04.2021.
- Zeugma sular altında. (2013). Resmî web sayfası. Erişim adresi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/zeugma-sular-altinda-420346>, Erişim tarihi: 25.04.2021.
- Zeugma. (2021). Zeugma’nın Tarihçesi. Erişim adresi: <http://zeugma.org.tr/geneltarihce.aspx>, Erişim tarihi: 25.04.2021.

Etik Onay

Bu çalışma, katılımcılardan birebir veri toplamayı gerektiren araştırma kapsamına girmediği ve veriler ikincil veri olarak elde edildiği için etik kurul onayı gerektirmeyen çalışmalar arasında yer almaktadır.